

ԿՐՕՒԸ ԿԵՆ ԷԼՄԵԺՈՎՈՎ
(1910 թ. ԱՅԽԱՐՀԱՆԴՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿ)

Ֆրանսիայում հասարակական կարծիքը վերջերս զրազուած է այն խնդրով, թէ Փարիզի 1900 թ. աշխարհահանգիսի ժամանակ տեղի պիտի ունենայ արդեօք կրօնական համաժողով ինչպէս որ այդ եղաւ 1893 թ. Զիկագոյում:

Զիկագոյի աշխարհահանգիսի ամենից աւելի աչքի ընկնող երևոյթներից մէկն անշուշտ այդ ժողովն էր ուր առաջին անգամ միմեանց հանդիպեցան մի հանդիսաւոր ու բաղմամարդ ակմբում աշխարհիս այլ և այլ կրօնների ու դաւանութեանց ներկայացուցիչներ: Քաղաքակրթութեան պատմութիւնը մեզ ուսուցանում է կենդանի օրինակներով որ մաքի յառաջդիմութեան մարդկութեան հոգեւոր զարգացման ամենախայտուն արտայայտութիւնն է կրօնական ներողամտութեան գաղափարը, որ միանգամայն պակասում է քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնից դուրս մնացած ազգերին մինչև օրս: Բայց խնդիրն այն է, որ նոյն իսկ Եւրոպայի լուսաւոր ազգերի մէջ մինչև այժմ՝ յաճախ արտայայտուած է կոյր մոլեռանդութեան այն ոգին, որի դէմ դարերով մարտել են այնքան լուսամիտ ու հանճարաւոր մարդիկ և որին զոհ են դնացել պատմութեան մէջ անմահացած այնքան նահատակներ, և կրօնական ներողամտութեան այդպիսի բացակայութիւն իրաւամբ ամենից աւելի համարուած է արդասիւք տգիտութեան, ազգերի փոխադարձ նաւաշողութեան պակասութեան պատուի:

Արդ՝ Ֆրանսիայի լուսամիտ եկեղեցականներից մէկը, երիտասարդ արքայ Զարբոնէլ (Charbonnel) առաջինը զարմեցնելով և բերորդ կրօնական համաժողովի խնդիրը, որ նա առաջարկում է գումարել 1900 թ., կամենում է իմանալ ֆրանսիական հասարակութեան կարծիքն այդ մասին, եւ ֆրանսիական մամուլը ուշադրութեան առնելով այդ հրաւերը՝ տարբեր կարծիքներ է յայտնում համաժողով գումարելու հնարաւորութեան մասին: *Revue Bleue** հանդիսում պ. Ա. Ռելիլը (Albert Réville) ինքն անձամբ համակրելով կրօնական համաժողովի գաղափարին, խոստովանում է միևնոյն ժամանակ որ այդ խնդիրը Ֆրանսիայում արձարծուում է ոչ այնքան յաջող պայմաններում և որ համաժողովի իրագործումը շատ աւելի դժուար է Ֆրանսիայում, քան այդ եղաւ Ամերիկայում: Նախ՝ աչքի առաջ պէտք է ունենալ որ կաթոլիկ աշխարհն այս խնդրում գլխաւորապէս կուղենար իմանալ Լեոն Ժ. Գ. պապի կարծիքը, որ սակայն լուռ է ցայտօր և եթէ նա ոչ միայն հակառակ չէ եղել Զիկագոյի համա-

ժողովին, այլ նոյն իսկ իւր հաւանութիւնն է տուել դորանից չէ կարելի հետեցնել, թէ այս այնքան էլ նա իւր հաւանութիւնը կը տայ մի այդպիսի գումարման: Երկրորդ, ինչպէս երևում է արքայ Զարբոնէլի ստացած բացասական պատասխաններէ, Ֆրանսիայում, որ գրեթէ բացառապէս կաթոլիկ երկիր է, կրօնական համաժողովի իրագործումը կը հանդիպի երկու տեսակ արգելքի՝ «մաքաւող աղատ մտածողներ» (les libres penseurs) ծաղրի առարկայ պիտի դարձնեն համաժողովը, իսկ «ուղղափառ» կաթոլիկները ուրիշ կրօնի գոյութիւնն անգամ չուղենալով ծանաչել՝ պիտի չկամենան, որ միասին համախմբուած լինին ամեն տեսակ կ'օն ներկայացուցիչներ՝ կաթոլիկ եկեղեցականների հետ խառն:

«Բայց մերժել կրօնական համաժողովի գաղափարը չէր նշանակիլ արդեօք խոստովանել, թէ Ֆրանսիան աննդունակ է երիտասարդ Ամերիկային մրցակից հանդիսանալու աղատ գաղափարների ներողամտութեան և ամեն տեսակ կրօնական համոզմանց յարգանքով վերաբերելու նկատմամբ:— Բացառանում է R. B. յօդուածագիրը, Միթէ ուրեմն անհնարութիւն կամ անբարշտութիւն պիտի համարենք այն բոլոր կրօնները, որ տարբերուած են մերինից.... Երգեօք համաժողովը մի ուղիղ, ազահով միջոց չէ՝ որոշելու այն ընդհանուր հիմունքը, որի վրայ կարող էր յառաջ գալ consensus gentium, ազգերի միարանութիւնը, մի խնդիր՝ որ արդէն հին դարերի իմաստասէրների ուշադրութիւնն էր գրաւել, Եւրաքանչիւր անհատ իւր սեպհական համոզման տէրն է, սակայն ոչ որ չի հերքիլ որ ազգերի եղբայրութեան շունչը կարող է թարմացնել այն միտդորտը, որ ստեպ խեղդուկ է լինում շնորհիւ նախապաշարմանց, կոյր առելութեան և դրացիների վերաբերութեամբ տգէտ լինելուն: Եհաւասիկ ինչ խորին տգիտութեան նշան, որ ցոյց է տալիս մի պերճախօս քարոզիչ իւր՝ արքայ Զարբոնէլին գրած պատասխանի մէջ. նա զայրացած է որ նոյն իսկ մի վայրկեան հնարաւոր են համարում կողք կողքի յիշել կաթոլիկ կրօնն ու կ. ու պաշտական հաւատալիքն եւր (իմն բոլոր միւս կրօնները).... Ինչ և իցէ, անեկրայելի է որ այդ բոլոր համաժողովներից, աշխարհահանգիսներից մարդկութեան ազգային համար մնում է մի բան՝ խաղաղական, անդորրացուցիչ, խօսքը կրօնների միտցման մասին չէ, այլ մարդկային ընտանիքի ապագայ միութեան նախադրացման, որ հիմնուած պիտի լինի կրօնի և բարոյականութեան մի քանի մեծ սկզբունքների վրայ, որոնց գերագոյնը ընդհանուր եղբայրութեան սկզբունքն է:

Ո՞րն է այն բրիտանեան, որ կարող է այս մտքին հակառակ լինել:

* № 7. 15 févr., 1896.